

Forhandlingsresultatet med EF: Hva skjedde med garantiene?

STRIDEN OM MELKESUBSIDIENE

under den norske EU-striden 1971-1972

Forord til den elektroniske utgaven, januar 2010

Denne følgende teksten ble publisert som en politisk pamflett (et lite hefte) i 1972 under striden om norsk medlemskap i det som da het Fellesmarkedet (EU).

Initiativtakerne til heftet var hovedforfatteren, Einar Flydal, sammen med flere av de andre ”melkefilologene” som omtales i heftet. Når forfatteren nå i januar 2010 har gått i sine private arkiver og hentet fram dette heftet, skannet det og gitt det nytt elektronisk format uten annet en forsiktig endring av layout, er det av flere grunner:

Selve saken har historisk interesse for dem som vil forske det være seg på forholdene rundt folkeavstemningen i 1972, utviklingen av norsk landbruk, forhandlinger, pressens rolle i kompliserte saker, og/eller på politisk spill og motekspertisers rolle. Ikke minst er saken interessant som eksempel på de ellers høyst ulike tilfeller da politikere og byråkrater velger å tilbakeholde informasjon, gir villedende informasjon, eller aktivt lyver. I så måte har jeg i ettertid forstått at saken likner forbausende mye på Loran C-saken – da norsk politisk ledelse først ble holdt uinformert og seinere aktivt selv feilinformerte om det bevisste, aktive og massive bruddet på norsk politikk som ble iscenesatt av norske embetsmenn for å nå deres mål: Politisk ledelse – i vårt tilfelle landbruksminister Torstein Treholt - hadde i utgangspunktet kanskje ikke forutsetninger for å følge med under forhandlingene, men ble i tillegg ganske sikkert holdt aktivt utenfor fordi han ikke skulle vite at betingelsene Norge måtte akseptere, brøt med de minimumskrav Stortinget hadde satt til et akseptabelt resultat – og det på et kjernepunkt i norsk landbrukspolitikk.

Riktignok ble ”melkesubsidiesaken” omtalt i en lang rekke bøker, vitenskapelige artikler og avhandlinger. Det er imidlertid ingen saksframstilling som er på langt nær så detaljert som den foreliggende. At forfatteren var aktiv på den ene siden i striden, og dermed ikke kan påberope seg status som uhildet, endrer ikke på dette. Forhåpentligvis viser teksten at det ikke kan være tvil om selve det objektive saksforholdet, og at det er entydig klart at de følgende spørsmål kan besvares med et **Nei**:

- Var embetsverkets og regjeringens framstilling av saken i tråd med de faktiske forhold?
- Tilfredsstilte landbruksavtalen de minimumskrav som Stortinget hadde satt?
- Var adgang til å opprettholde det eksisterende subsidiesystemet oppnådd?

Dette var ganske enkelt for grovt til å bli trodd i sin samtid. Derfor turde heller ikke den store Folkebevegelsen mot EEC gjøre saken til sin: Lederen, Arne Haugestad, fortalte oss ganske enkelt i møte at dette var så grovt at Folkebevegelsen ikke kunne ta sjansen på å framsette så grove beskyldninger, for de ville vel neppe bli trodd, og da ville det ramme Folkebevegelsen selv. Nå, snart 40 år etter, går det også an å nevne forhold som den gang ikke kunne røpes uten å sette enkeltes karrierer i fare: To oversettere i UD's oversettelsesavdeling protesterte mot feilen, men ble instruert til å oversette feil. ”Det måtte vi jo bare”, bemerket oversetteravdelingens leder til prof. Torstein Eckhoff i et selskap litt etter folkeavstemningen (meddelt av Eckhoff i samtale).

Skulle ”melkesubsidiestriden” være tilgjengelig for etterslekten, måtte den over i et nytt, elektronisk format. De eneste endringer i tekstens ordlyd som er foretatt, er en lett gjennomgang med stavekontrollen. Forhåpentligvis har jeg også fått vekk de mange feil som er oppstått under skanningen. ”Tidsånden” skulle således være ivaretatt, selv når vi i dag ville valgt andre ord eller nyansert synspunktene noe mer. Også layout er i stor grad beholdt, dog endret til A4-format. Av den grunn er også en del avsnitt slått sammen.

Der hvor teksten lyver, er der den underslår at ”melkefilologene” sto bak de mange utspillene som beskrives. Det kunne vi ikke avsløre den gangen. Det var for eksempel vi som foreslo og skrev brevet Hallvard Eika skrev til Frankrikes landbruksminister. Det var således vi som skrev inn ”forhenværende landbruksminister” under

signaturen, slik seg hør og bør i Frankrike. Det fikk Eika svi for. Det var også vi som fikk revolverjournalisten fra Information i København til å intervju landbruksministeren, og drillet ham i melkesubsidieproblemene hele natten før intervjuet. Det var også vi som fikk reist saken gang på gang i utlandet, i Stortinget, og innhentet uttalelser, bl.a. fra eksperter i internasjonal offentlig rett, gjennom de kanaler vi fant vi kunne bruke, faglige eller politiske. Det var dette ”muldvarpsarbeidet” som etter hvert ble beskrevet som en form for landssvik, mens å hevde – etter hvert mot bedre vitende – at Norge kunne gå inn i EU i tillit til et forhandlingsresultat man ikke hadde oppnådd og som var i strid med Stortingets minstekrav, lot til å være greit – ”for ikke å svekke forhandlingsresultatet”!

Det er således en god porsjon nostalgi og misjonstrang knyttet til saken for oss som sto midt i den. Det var jo en form for politisk geriljavirksomhet mot en overmakt vi visste tok feil og/eller løy. Vi *måtte* vinne hvis vi bare fortsatte lenge nok! Det var et godt lærestykke som åpnet øynene våre for ukjente sider ved politikk og styringssystemer, og som er viktig å formidle videre til våre barn som er blitt voksne i en imperfekt verden der sektorvise interesser og makt nå som da fører til maktmisbruk og falskspill.

Kostnadene til sats og trykk ble i sin tid dekket av Fellesmeieriene AL (nå Tine). Etter hukommelsen dreide det seg om 2000 kroner. Fellesmeieriene ga forøvrig ett øre av hver liter melk solgt til arbeidet mot et norsk EU-medlemskap det året. At det kunne skje uten stort bråk, er i seg selv en illustrasjon på hvor viktig melkeproduksjonen, og de ordninger som støttet den, var – og er – i norsk politikk.

De viktigste sakspapirene som ”melkefilologene” satt på, og som dette heftet henviser til, er avlevert til Riksarkivet sammen med de ca 500 avisartikler saken førte til i norsk og utenlandsk presse. En del underholdende karrikaturtegninger så også dagens lys i dagspressen, og er gått samme vei.

Det var Johansen & Nielsen, Oslo, som sto for opprinnelig sats og trykk sommeren 1972. Det var et gammeldags trykkeri i nærheten av Youngstorget, der satsen ble satt for hånd av en faktor i lagerfrakk, og korrektur ble lest baklengs.

Einar Flydal, Oslo, 17.1.2010

PS. Siden den følgende brosjyren ble skrevet, er det kommet flere hovedoppgaver, artikler og bøker der ”melkesubsidiesaken” behandles fra ulike vinkler. De er ulike i sin detaljering, men de har felles at de er særdeles kritiske til sannhetsgehalten i den argumentasjon som den norske regjering og det norske embetsverket brakte til torgs som forsvar for sin tolkning og for den norske versjonen av denne avtalen som skulle ”sikre Norge varige særordninger” for landbruket innen et norsk EU-medlemskap.

Og herfra er det altså teksten fra sommeren 1972, da melkesubsidiesaken hadde pågått i et halvt år, og landet var preget av den forestående folkeavstemningen:

*Dette heftet er utarbeidet og utgitt av: stud. Einar Flydal
i samarbeid med
dir. Sigve Erland, Trøndelag Melkesentraler,
vitenskapelig assistent Jon Frode Blichfeldt,
Arbeidsforskningsinstituttene, Oslo,
stud. mag. art. Svein Erik Søland,
Romansk Inst., Avd. A, Fransk, Universitetet, Oslo.*

Innledning

Da Norges forhandlinger med EF begynte, hadde man alt på forhand oppgitt å få beholde Norges nåværende landbrukspolitikk. Ettersom forhandlingene skred frem ble det også klart at Norge heller ikke skulle få adgang til å fortsette med den viktigste støtteformen som var i bruk: prissubsidier til produksjonen. Kun på ett punkt hadde man fått et unntak: for norsk melk.

Dette var hva regjeringen hevdet. Likevel påstås det med stor styrke at regjeringen også på dette punkt måtte bite i gresset og gi slipp på den siste skanse mot den felleseuropeiske landbrukspolitikk. Diskusjonen har pågått i over et halvt år, og til tross for at stadig flere ekspertuttalelser om jordbruksprotokollen går den norske regjering i mot, fastholder den sitt standpunkt.

Vi vil med dette lille heftet forsøke å samle de viktigste argumenter som har vært fremme i debatten, slik at det skal være mulig å danne seg et bilde av hva saken dreier seg om.

Slik saken har vært behandlet av myndighetene og store deler av pressen, berøres også spørsmål som går langt ut over jordbrukets problemer. Sakens gang reiser spørsmål om hvem som skal ha rett til informasjon; om regjeringens plikt til å fremskaffe alle opplysninger som kan være av betydning for en sak. Dette er spørsmål som er vesentlige for et demokratisk fungerende samfunn.

Hva innebærer § 9?

«Tager man mælkeproduktionen bort, folder grundlaget for bosætningen væk — så vil en stor del av Norge blive ødemark.»

(Landbruksminister Thorstein Treholt i intervju med Information, 6.—7. mai 1972)

Norsk melkeproduksjons stilling i fremtiden angår ikke bare bøndene og deres inntekter. Nesten halvparten av jordbrukets inntekter kommer fra melkeproduksjonen, og spørsmål som angår denne inntektskildens fremtid, har en nær sammenheng med jordbrukspolitikken og dermed også med distriktspolitikken i fremtidens Norge.

Den pris som bøndene i Norge får utbetalt pr. liter produsert melk, ligger i dag ca. 20 øre over den prisen de ville kunne oppnå dersom man skulle legge EFs målpris til grunn. Med var nåværende melkeproduksjon på ca. 1650 mill. liter pr. år utgjør dette en differanse i norske melkeprodusenters samlede inntekter på ca. 300 mill. kr. pr. år. Denne forskjellen er så stor at den er belt avgjørende for opprettholdelsen av melkeproduksjonen i Norge.

Mot denne bakgrunn er det man må se den store interesse som er blitt § 9 i jordbruksprotokollen til del: Jordbruksprotokollens «melkeparagraf» gjelder støtten til den norske melkeproduksjonen, og ved siden av fiskerigrensespørsmålet har den vært kjernepunktet under forhandlingene i Bryssel og hovedtema på to av forhandlingenes ministermøter. Diskusjonen om hvordan § 9 er å forstå og hvilke støttetiltak den gir hjemmel for, er derfor ikke en strid om ord, men en debatt om hva slags distriktspolitikk Norge i fremtiden vil få adgang til å føre dersom landet går med i EF. Ett av de viktigste virkemidlene i norsk distriktspolitikk i dag er økonomisk støtte i form av prissubsidier til produksjon, og i følge statsråd Treholt (Information, 6.—7. mai) ville forhandlingene i Bryssel ikke vært fullført dersom § 9 ikke hadde gitt hjemmel for fortsatt bruk av prissubsidier til produksjon. Som det vil fremgå av dette heftet, er det imidlertid i høyeste grad tvilsomt om EFs forhandlere legger det samme innhold i § 9 som den norske regjering gjør.

Regjeringen hevder i Stortingsmelding nr. 50 at de «særordninger» som er oppnådd iflg. § 9, vil gjøre det mulig å kompensere den inntektssvikten som vil komme dersom Norge blir medlem av EF. Men skal kompensasjonen skje under overholdelse av Jordbruksprotokollens innledende paragrafer, må de støttetiltak som skal brukes, ikke stride mot EFs markedsprinsipper. Dette betyr at den fremtidige støtte til melkeproduksjonen bare vil kunne gis i en slik form at den ikke virker konkurranseforvridende. Prissubsidier til produksjon vil da være utelukket, men støtten vil kunne gis i form av arealtilskudd, eventuelt tilskudd per dyr, eller som direkte pengetilskudd. Slike tilskuddsformer er uavhengige av produsert kvantum og virker derfor lett som sosial forsorg og ikke som meningsfylt premiering av

innsats. Det er å frykte at slike støtteformer ikke vil ha stimulerende effekt på produksjonen og/eller utnyttelsen av produksjonsfaktorene, og de vil heller ikke kunne skape noen appell til yngre jordbrukere som ønsker å forbedre sine økonomiske kar i takt med en utvidelse av sin produksjon. Slike støtteformer er etter sin natur lite ansporende, og kan derfor bli en trussel for den fremtidige rekrutteringen til bondeyrket. Det er derfor viktig å få brakt klarhet i om § 9 gir et unntak fra de felles konkurranseregler eller ikke.

Flertallet i Stortingets utenriks- og konstitusjonskomité, som stemte for at forhandlinger om medlemskap skulle innledes i 1970, formulerte kravet til et akseptabelt forhandlingsresultat slik at

«det vil være nødvendig med varige spesialordninger som tar hensyn til økonomiske, produksjonsmessige og bosetningsmessige problemer i vårt land».

Allerede før forhandlingene med EF tok til, oppgav man tanken om å holde det norske jordbruk utenom den felles jordbrukspolitik, og da forhandlingene kom i gang, forutsatte det norske forhandlingsopplegget en vidtgående prissubsidiering av det norske jordbrukets produksjon for derved å forhindre at den norske bonden skulle få inntektstap. Som man kan lese i regjeringens markedsmelding (Stortingsmelding nr. 50, s. 84), førte dette opplegget ikke frem: støtten til den norske melkeproduksjonen ble angivelig det eneste unntak man fikk fra de fellesskapelige konkurranseregler.

Uansett hvordan § 9 skal forstås, så er den likefullt en detalj i avtaleteksten, og er som alle de andre paragrafene i protokollen, underlagt §§ 10 og 11 som gir Fellesskapet rett til å oppheve jordbruksprotokollens bestemmelser når de av de samme organer ikke lenger anses for å være nødvendige.

Melkeparagrafen har ikke vært avgjørende for jordbrukets organisasjoner i deres stillingtagen til EF, men inngår bare som nok et omstridt ledd i en protokoll der hensynet til de økonomiske, produksjonsmessige og bosetningsmessige problemer er vakt og upresist utformet og gir anledning til forskjellige tolkninger. Den usikkerhet som derved er skapt, generelt og for de enkelte deler av vårt jordbruk, har vært en sterk medvirkende faktor til at jordbrukets organisasjoner har mattet tilra sine medlemmer å stemme NEI ved folkeavstemningen.

I EF-tilhengernes reklame for forhandlingsresultatet for jordbruket, har «melkeparagrafen» vært et trumfkort, og skulle norsk medlemskap i EF bli en realitet, vil § 9 få stor betydning for norsk jordbruk og distriktpolitikk. Det er denne betydningen som må ligge til grunn når man ser på hvordan forhandlingenes tilsynelatende uleselige problem ble løst: prissubsidier til melkeproduksjonen måtte oppnås for at jordbruksprotokollen skulle kunne aksepteres av nordmennene — og samtidig ville en slik støtteform bety et unntak fra EFs konkurranseregler så stort og åpenbart at det syntes utelukket at EFs høyeste organer kunne akseptere det.

Dette er forhandlingsresultatet for bøndenes viktigste produkt:

(fra protokoll nr. 20 om norsk jordbruk)

§ 4. Det skal i Norge etableres et støttesystem som tillater at jordbrukernes levestandard blir opprettholdt. Støtten skal gis i den utstrekning det er nødvendig for å nå dette mål. Den kan ikke være bundet til den markedsførte vare og heller ikke omfatte prissubsidier til produksjonen, hvilket vil nødvendiggjøre en omlegging av støttetiltak som nå anvendes i Norge, og den skal være differensiert etter områder og kategorier av jordbrukere. De tiltak som treffes, skal tilpasses de ulike typer av produksjon.

§ 8 (seinere § 9, i foreløpig norsk oversettelse)

Egnede tiltak skal treffes i Norge, og uten å prejudisere bestemmelser forutsatt i de foregående punkter, for å sikre en forsyning av melk ...

§ 9 i norsk offisiell versjon:

9. Under fellesskapskontroll og uten hensyn til de bestemmelser som er fastsatt i paragrafene 1—8, skal egnede tiltak treffes i Norge for å sikre en forsyning av melk som er tilstrekkelig til regelmessig å dekke

befolkningens forbruk av konsummelk, og på en slik måte at det nåværende høye melkeforbruk ikke settes i fare. Rådet skal, i samsvar med den fremgangsmåte som er fastsatt i artikkel 43 paragraf 2 i EØF-traktaten, for dette formål vedta de nødvendige bestemmelser, som vil kunne omfatte subsidier.

§ 9 i dansk offisiell versjon:

(9) Under fællesskabskontrol og under forbehold af de i stykke 1—8 fastsatte bestemmelser træffes der i Norge egnede foranstaltninger, der sikrer melkeforsyninger, som er tilstrækkelige til regelmæssigt at dække befolkningens forbrug af konsummælk sådan, at

mælkeforbrugets nuværende høje niveau ikke bringes i fare. I overensstemmelse med den i EØF-traktatens artikel 43, stk. (2), fastlagte fremgangsmåde fastsætter Rådet de herom nødvendige bestemmelser, der vil kunne omfatte støtte.

Ordliste

De viktigste ord i debatten om jordbruksprotokollens § 9.

Konsummælk

I dag ca. 820 mill, liter pr. år av Norges totale produksjon på 1.600 mill, liter. P.g.a. sesongvariasjonene i produksjonen må det produseres et betydelig større totalkvantum pr. år enn disse 820 mill, liter, dersom hele konsummælkproduksjonen skal skje i Norge. Det er dette nødvendige totalkvantum som faller inn under § 9. I følge landbruksdirektør Ringen gikk man under forhandlingene i Bryssel ut fra at hele den nåværende produksjon er nødvendig for å sikre konsummælkforsyningen. I følge direktør Petter Slagsvold i Norske Melkesentraler er 1.200 mill, liter tilstrekkelig. Den andel av totalproduksjonen som ikke er nødvendig for konsummælkforsyningen, (iflg. Slagsvold ca. 400 mill, liter) vil således falle utenom de eventuelle støtteordningene i § 9. Konsummælken kan også, ifølge landbruksdirektøren, bli importert fra f. eks. Danmark.

Likeverdige tekster

Protokollen om norsk jordbruk er utarbeidet først på fransk, og siden oversatt til norsk, dansk, engelsk, tysk, nederlandsk, italiensk, og irsk (gaelisk). Juridisk sett er alle de 8 versjonene likeverdige, og kan påberopes overfor Fellesskapets domstol som originaltekster (autentiske tekster). Argumentet om at «tekstene er likeverdige» innebærer at den norske teksten er «rett», men også at alle de andre tekstene er «rette», selv om de har et annet innhold.

Preamblel

Juridisk betegnelse på forordet i jordbruksprotokollen (dvs. de fire første avsnitt). Preamblet er ikke Juridisk bindende for forhandlingspartnerne.

Presedens

(Juridisk faguttrykk). Noe danner presedens når det ved et seinere tilfelle av liknende art kan brukes som forbilde for en Juridisk bedømmelse eller avgjørelse: At «særordningene» ikke skal kunne skape presedens (avsn. 4 i preamblet) innebærer at andre land ikke skal kunne kreve de samme «særordninger» som dem Norge har fått, ved å henvise til at Norge har fått dem. —

Prejudise

(Juridisk faguttrykk). Dette uttrykket er selve stridens eple. Ordrett oversatt: krenkelse, skade; oppr. foregripende avgjørelse. Som det framgår av dokumentasjonen, står det på fransk i § 9: «sans prejudice de».

Subsidier

«Subsidier» betyr egentlig «finansiell støtte av en eller annen art», og kan da innebære f. eks. arealtrygd, støtte pr. ku, støtte pr. bruk, eller liknende. «Subsidier» brukes også i en mer spesiell betydning som betegnelse for den støtteform som i dag benyttes i Norge til støtte av melkeproduksjonen, og som er på et bestemt antall ore pr. liter melk og som utbetales til produsenten. Denne form for subsidier er altså bundet til den markedsførte vare, og er en form for *prissubsidier til produksjon*.

På grunn av tvetydigheten av ordet «subsidier» må en spørre seg — hver gang man støter på det — hvorvidt det skal bety «støtte i en eller annen form» eller «prissubsidier til produksjon», eller hvorvidt det *skal* være uklart hva som er ment. (konf. §§ 4, 5 og 9).

Særordninger

er ordninger som gjelder ett enkelt land eller ett enkelt vareslag. Alle søkerlandene (Norge, Danmark, England, Irland) har fått særordninger, dvs. ordninger som er *særlige* for disse landene. I protokollen skilles det skarpt mellom *særordninger* og *unntaksordninger*. *Unntaksordningene* strider mot den felles jordbrukspolitik eller mot de felles konkurranseregler, men er alle sammen midlertidige. *Særordningene* derimot skal *ikke* stride mot den felles jordbrukspolitik, men tvert imot «fastsettes... under iakttagelse av reglene for den felles landbrukspolitik.» (avsnitt 4 i preamblet). Særordningene innebærer derfor ikke at norske produkter skal begunstiges på markedet fremfor produkter fra andre land. Tvert imot slås det fast i § 1 at særordningene bør utformes på en slik måte at det ikke hindrer at den felles jordbrukspolitik far virke etter sine mål.

Fortolkningsstriden

Kaninen ut av hatten

Jordbruksprotokollens bestemmelse om melk — slik den lyder på norsk — er i sannhet en kanin fra Bryssel-forhandlerens hatt. På forhånd var det ventet at forhandlingene kunne komme til å strande på subsidiespørsmålet. Ja, selv ikke forhandlerne var særlig optimistiske. Etter at drøftingene med Kommisjonens representanter var fullført i november 1971, syntes alle muligheter for enighet uttømt, og de norske forhandlerne skriver i et notat til regjeringen blant annet:

«Under drøftingene med Kommisjonen har man støtt på særlig store vanskeligheter når det gjelder en klart utformet adgang til å bruke melkesubsidier. Det er gjort klart fra Kommisjonens side at det å innføre som varig ordning at det skal kunne brukes produktbundne subsidier er et slikt brudd på alle prinsipper at det ikke er mulig. Det hevdes også at forhandlingskonferansen ikke kan gjennomføre en varig ordning som strir mot markedsforordningene.»

Forhandlingene strandet ikke likevel, og den 12. desember var man kommet fram til enighet om en jordbruksprotokoll der det allerede innledningsvis slås fast at varige ordninger som strider mot markedsforordningene ikke kan gjennomføres. Det norske tilbaketoget var fullstendig, — så når som på ett eneste punkt: melkesubsidiene skulle man fremdeles få beholde: De skulle sikres ved en egen paragraf i protokollen.

Samme dag som jordbruksprotokollen i sin første, uoffisielle oversettelse stod å lese i norske aviser, luftet journalist Per Vassbotn sin skepsis i Dagbladet. Hans problem var ganske enkelt: Hvordan kan Norge være *sikret* prissubsidier til melkeproduksjon når § 4 nedlegger generelt forbud mot prissubsidier, og § 8 for det første ikke omtaler produksjon, men forbruk, og dertil sier at Fellesskapets institusjoner skal vedta hvorvidt subsidier skal brukes?

Oversettelseskunster

Av en eller annen grunn er det handelsministeren — og ikke landbruksministeren som svarer Per Vassbotn 2 dager senere. Handelsministeren slår ganske enkelt fast at § 8 er et unntak fra forbudet i § 4: at § 8 gjelder «uten hensyn til» det som står i de foregående paragrafer. Han henviser til den franske versjonen av paragrafen, og hevder at denne skal oversettes slik, og at paragrafen om melkeforsyningen derfor er en unntaksordning.

Handelsministerens oversettelse av uttrykket «sans prejudice de» ble lagt merke til av vitenskapelig assistent Halvor Kjellberg ved Universitetet i Oslo. Til daglig arbeider han med gamle juridiske dokumenter ved Historisk Institutt, og handelsministerens oversettelsesmåte hadde han ikke støtt på før. Han undersøkte saken i ordbøker og finkjemmet deretter hele Romatraktaten for å se om dette uttrykket noen gang var blitt oversatt slik handelsministeren gjorde: Ikke en eneste gang tidligere var uttrykket blitt oversatt slik!

Tvert i mot: Bestemmelsene om melken skulle ikke gjennomføres *uten hensyn* til prissubsidieforbudet i § 4, men *ta hensyn til* § 4's bestemmelser. Og da betyr paragrafen straks det motsatte: Fellesskapets institusjoner vedtar de nødvendige bestemmelser om tiltak for å sikre

befolkningens regelmessige forsyning av konsummelk. Disse tiltakene kan omfatte subsidier dersom Fellesskapet skulle finne dette nødvendig eller ønskelig for en kortere eller lengre periode, men subsidiene må ikke være bundet til den markedsførte vare og heller ikke være prissubsidier til produksjonen, ettersom dette er ettertrykkelig forbudt i paragraf 4.

Halvor Kjellbergs oppdagelse ble forelagt professor Torstein Eckhoff som er bestyrer for Institutt for statsrett og folkerett ved Universitetet i Oslo, og dermed rykket professorer ut i tur og orden.

Professorene rykker ut

Professor Eckhoff kan i Orientering den 12. februar slå fast at det ikke er juridisk grunnlag for noen prissubsidiering til produksjon hverken for melk eller noe annet norsk jordbruksprodukt. Hans uttalelser blir fortidd i resten av Oslos presse, med unntak av en liten artikkel i Verdens Gang der byråsjef Torleif Anda i Utenriksdepartementet kommenterer med «Det finnes ikke fnugg av grunnlag for å hevde noe slikt!»

Men øyensynlig fantes det «fnugg av grunnlag», for den 22. februar leveres det en erklæring til NTB, NRK og Osloavisene som er underskrevet av: professor *Leiv Flydal*, fhv. professor i fransk filologi ved Norges Handelshøyskole, og i romansk filologi ved Universitetet i Oslo, og sensor ved translatøreksamen; professor *Lars Otto Grundt*, professor i fransk filologi ved Norges Handelshøyskole og sensor ved translatøreksamen; og professor *Arne-Johan Henrichsen*, professor i fransk filologi ved Universitetet i Bergen og edsvoren translatør. I erklæringen påpekes de to viktige uoverensstemmelsene mellom den franske og den norske teksten om melkesubsidiene: på fransk står det «støtte» der det på norsk står «subsidier», og det står «dog uten at det medfører noen innskrenkninger i» der det på norsk står «uten hensyn til».

Professorenes pressemelding var den fullkomne torpedering av den norske oversettelsen av jordbruksprotokollen og forhandlingsresultatet, så det var kanskje ikke å undres over at NTB ikke sendte erklæringen ut, men i stedet forela den for Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementet sendte så dagen etter ut en redegjørelse, og dermed var striden i full gang. Her far vi bare med et lite utsnitt av debatten som fulgte, men alle viktige argumenter i saken vil bli presentert.

Fusk — eller feil?

Da Per Vassbotn i Dagbladet den 29. februar beskyldte embetsmennene i Bryssel for å ha oversatt feil med vilje, ble oversettelsessaken eksplosiv for alvor. Så vel Halvdan Hegtun (V) som Svenn Stray (H) ansa anklagene for å være så alvorlige at de — «dersom det var noe i dem» — burde føre til riksrett overfor de impliserte politikere.

Men noen riksrett ble det ikke. Langt derifra. Bodil Aakre (H) tok først opp saken i Stortinget som grunnlagt spørsmål, og det gav utenriksministeren en kjærkommen anledning til å slå fast at «... den protokoll som ble resultatet av forhandlingene, gir adgang til bruk av prissubsidier på melk. Uten en slik adgang har § 9 [den tidligere § 8] ingen mening.» Like etter meldte Senterpartiets Erling Engan interpellasjon om saken, men Stortingets EF-motstandere lot ikke til å ha oppfattet hvor viktig denne saken var. Bratteli kunne ganske rolig stille kabinettsspørsmål på en sak som regjeringen selv gav uttrykk for var en meningsløs strid om ord. Desto mer bemerkelsesverdig var følgende lille episode under interpellasjonen: Statsministeren går i tanker frem og tilbake foran diplomatlosjen der bl.a. professor Flydal sitter. Flydal vinker på ham og sier med et smil: «Ja, men kan dere ikke bare få satt inn den danske teksten i stedet for den norske?» Bratteli kvepper til, åpner øynene litt mer, og sier mens han rister på hodet: «Næmen *det* går jo ikke!»

Interpellasjonen ble en stor reklameseier for regjeringen. Over hele landet ble det slått stort opp at saken nå var avklart, og at mistenkeliggjørelsen av forhandlingsresultatet og av regjeringen nå måtte opphøre. Tilhengerpressen ansa saken for avgjort, og Arbeiderbladet skrev på lederplass dagen derpå at «Gjennom utenriksministerens svar ble beskyldningene grundig tilbakevist. De savner ethvert grunnlag. Hvis Engan hadde følt behov for å få en oppklaring av forhandlingsresultatet når det gjelder adgangen til å bruke melkesubsidier, ville han kunne nøydt seg med å takke utenriksministeren for svaret. Men det er tydelig at det ikke er en oppklaring Engan er interessert i. Han ønsker å tåkelegge, og hans insinuasjoner er ledd i en

bevisst taktikk for å mistenkeliggjøre alt som har med norsk EF-medlemskap å gjøre. Insinuasjonene er argumentsurrogat...»

Artikler og ledere fra Arbeiderpartiets og Høyres pressekontorer sang unisont fra lokalpressen over hele landet i dagene som fulgte, og interpellasjonens hovedsak ble at Engan ikke ville gjenta Dagbladets og professor Torstein Eckhoffs beskyldninger mot embetsmennene utenfor Stortinget. Hva som stod i § 9 ble snart en bisak.

Ja, fordømmelsen av Dagbladets beskyldninger ble så intens at man måtte spørre seg hva som kunne ligge bak. Betydde saken virkelig så mye for regjeringen?

Engans interpellasjon gav høyst forskjellige utslag: Statsminister Bratteli syntes at det var «liten grunn til å videreføre den lærde, filologiske og ytterst forvirrede landbrukspolitik som Folkebevegelsen mot norsk medlemskap i EF har spesialisert seg på i den senere tid.» Jakob Aano (Kr. F.) mente i VG at «Det som etter dette står fast er at norsk jordbruk har fått varige særordninger, nemlig når det gjeld prissubsidier på mjølk for sin høge mjølkeproduksjon.» Andre var av en annen oppfatning: Finn Gustavsen (SF) krevde offentlig granskning av saken, og Dagen (kristelig, uavhengig) spurte om det nå var slik å forstå at Norge hadde fått varige særordninger når det gjaldt tolking av franske ord.

Forbud på syv språk mot prissubsidier

Inntil utgangen av mars måned hadde striden i pressen og i de politiske fora hovedsakelig dreiet seg om hva som stod i den franske versjon av protokollen, men den 8. april kom det nye redegjørelser fra de fire språkprofessorene som til da var blandet inn i debatten: en erklæring fra Bergensprofessorene Grundt og Henrichsen og en erklæring fra Oslo-professorene Flydal og Oftedal. Her ble også de andre versjonene av jordbruksprotokollen omtalt, og i Flydal og Oftedals erklæring het det bl.a.: «Under interpellasjonsdebatten den 16. mars ble det hevdet av den norske regjering at det ikke er noen juridisk uoverensstemmelse mellom den norske og de øvrige versjoner av landbruksprotokollens paragraf 9. Det skulle således i alle versjoner være juridisk hjemmel for å beholde var nåværende form for subsidiering av konsummelk.

Dette er ikke i overensstemmelse med de faktiske forhold. Det er k u n av den norske tekst at det er mulig å utlede et slikt innhold. For samtlige 7 andre versjoners vedkommende kan vi slå fast at en slik fortolkningsmulighet ikke er til stede. Tvert imot forbyr paragraf 9 ved å henvise til de foregående paragrafer at det ytes støtte til den markedsførte vare eller prissubsidier til produksjonen av konsummelk. Dette sies uttrykkelig ved hjelp av en entydig juridisk formel i den danske, tyske, engelske, franske, italienske, nederlandske og irske versjon. I alle disse versjoner holder paragraf 9 derimot muligheten åpen for ministerrådet til å fatte vedtak om støtteordninger i overensstemmelse med EØF-traktatens artikkel 43 paragraf 2 innenfor de rammer som trekkes opp av de foregående paragrafer i protokollen.

Uoverensstemmelsen mellom den norske og de øvrige versjoner av landbruksprotokollen er således av alvorlig juridisk karakter. Dette står fast også etter stortingsdebatten.»

Ingen reaksjon kom på professorenes erklæringer. Debatten var over og saken var avklart fra regjeringens side. Den hadde allerede fått flertall i Stortinget for at den norske versjonen av protokollen var lik den franske, og det den nå trengte var ro omkring denne saken.

Nederland svarer

Fram til Erling Engans interpellasjon hadde de som arbeidet med å skaffe klarhet i forhandlingsresultatet, stort sett trodd at den norske protokolltekstens «uten hensyn til» var blitt til ved en feiltakelse. Det var vanskelig å få seg til å tro på bevisst svindel. Hvis det likevel var slik, gikk man ut fra at forhandlerne hadde vært alene om det. For at regjeringen ikke skulle ha sitt på det tørre, var nærmest ufattelig. Regjeringen hadde imidlertid motsatt seg oppklaring, og slik situasjonen var blitt, måtte man utenlands for å få klarhet i saken. En gruppe universitetsfolk, som i VG snart fikk tilnavnet «melkefilologene», tok det første initiativet. Den 15. april sendte de en teleks fra Televerket i Oslo til Nederlands landbruks- og fiskeriministerium og ba om å få vite om den nederlandske versjonen av § 9 tillot prissubsidier til produksjon. Det kom svar den 19. april, og etter hektisk og nøyaktig oversettelsesarbeid var det ferdig til distribusjon fredag ettermiddag den 21., samme dag som Arbeiderpartiets landsmøte begynte. Suksessen var utvilsom. Det knusende svaret fra Nederland fikk stor publisitet i radio og TV og myndighetenes kommentarer var uventet tannlese. Tim Greves «tillit til Europa» forsvant: han fant det «ganske fantastisk at det i Norge finnes en gruppe mennesker som har mer

tillit til et nederlandsk departement enn til den norske regjering». Statsrådene Cappelen og Treholt kunne samme kveld på landsmøtet opplyse at redegjørelsen ikke var noen offisiell regjeringserklæring. Samme kveld fremstilte NTB dette som om den nederlandske regjering hadde avvist erklæringen, og slik ble det også fremstilt i pressen i dagene som fulgte. Uka etter fikk UD en offisiell note om saken fra Nederland. Regjeringen i Haag beklaget «det inntrufne», men avviste ikke redegjørelsen fra landbruksministeriets juridiske avdeling; det var det bare den *norske* regjering som gjorde.

Treholt innrømmer

Den 6. mai tok saken en ny vending. I et intervju med den danske avisen Information demonstrerte landbruksminister Treholt til fulle at han var fullstendig klar over uoverensstemmelsene mellom de forskjellige språkversjoner av avtaleteksten, og at forskjellene var et problem. Intervjuet vakte stor oppsikt i politiske kretser. Spørsmålet var ikke lenger hva som stod i protokollen, men hvorledes landbruksministeren overhodet kunne hevde at den norske versjonen var i samsvar med forhandlingsresultatet.

Var det mulig at Norge faktisk hadde fått et slags politisk løfte om prissubsidier, men at det ikke stod i de andre versjoner av protokollen for at ikke mellom- og sydeuropeiske jordbrukspolitikere skulle protestere mot en slik forfordeling? Eller hadde Per Vassbotn fremdeles rett i sin påstand om at det hele var et salgstriks? Dersom forhandlingene skulle ha resultert i et muntlig løfte om prissubsidier — stikk i strid med 7 av de 8 versjonene av protokollen — så kunne man saktens skjønne regjeringens vansker med å dokumentere sine påstander i skriftlig form. Men hvis Treholt skulle ha fått noen slike løfter, måtte man i det minste kunne vente seg at de ville bli gjentatt av ansvarlige EF-politikere. Det ville jo også være i den norske regjeringens interesse. Det knyttet seg derfor store forventninger til visepresident Mugnozzas og president Mansholts besøk i Norge i slutten av juni. Treholt måtte også hatt store forhåpninger, for i Handels- & Sjøfartstidende den 12. mai kunne man lese at han aktet å ta «forståelsen av jordbruksprotokollen» opp med Mugnozza og/eller Sicco Mansholt når de kom. Dette var en ganske oppsiktsvekkende uttalelse, for det var et klart brudd på den holdningen som regjeringen tidligere hadde inntatt i denne saken: Nå skulle de norske myndigheter omsider selv ta et initiativ for å få lost de problemer som de noen måneder tidligere hadde hevdet ikke eksisterte.

Private løfter?

Hvordan var dette å forstå? I politiske kretser var det ventet at Mugnozza eller Mansholt ville gi Treholt rett og forsikre nordmennene om at tekstene var i sin skjønneste orden og at Norge kunne fortsette med sitt nåværende prissubsidieringssystem. Hvis ikke Treholt ventet en slik uttalelse, ville han ikke forespeilet noen avklaring, het det. For Treholt var en hederlig mann som ikke ville la seg tvinge til uetterretteligheter. Ryktet kunne også fortelle at Mansholt hadde grepet inn i forhandlingene «den harde natta» mellom den 12. og 13. desember og ordnet opp ved å love Norge prissubsidier, — et løfte som det nå var ventet at han ville fremfore offentlig.

Mugnozza: direkte subsidier

Visepresident Mugnozzas pressekonferanse den 22. juni ble sett på med stor interesse, og som ventet ble melkesubsidiene brakt på bane. I følge landbruksminister Treholt «bekreftet han også at prgf. 9 gir adgang til prissubsidier» (Sørlandet 1.7.). I følge NTB ville han «ikke utelukke bruk av direkte subsidier fra EF for å hindre avfolkning i visse distrikter i f. eks. Norge.» (Aftenposten 23.6) Lydbandopptak fra pressekonferansen viser at NTB er nærmest sannheten: Direkte subsidier er en støtteform som er i utstrakt bruk i EFs utkantsområder. Den består i utbetaling av kontant pengehjelp til vanskeligstilte bønder, og bøndene i EFs utkantsområder protesterer mange steder fordi de finner det nedverdiggende å ta i mot en slik form for forsorg. Det var denne form for støtte Mugnozza fikk spørsmål om av NRKs journalist: «Vil direkte subsidier til norske melkeprodusenter kunne komme på tale?» lød det. «Det vil jeg ikke utelukke.» svarte EFs visepresident i Dagsrevyen den 22. juni.

Men Mugnozza sa noe mer som norsk presse ikke synes å ha lagt merke til: På Tynset kunne han iflg. Hamar Arbeiderblad (21.6) fortelle pressen at «Avtalens paragrafer fire og ni er det ingen forskjell på, i det den ene er et tillegg til den annen.» Fra norsk politisk hold hadde vi fått høre det motsatte: nemlig at § 4 og § 9 er forskjellige; så forskjellige at hvis § 9 ikke skulle opphevet § 4's forbud — men bare vært

en spesifisering —, ville ikke jordbruksprotokollen vært undertegnet!

Mansholt: «Hva mer kan dere ønske?»

Om interessen omkring Mugnozza var stor, så kom hans besøk likevel helt i skyggen av Mansholts visitt. Man lot til å vente en avklaring i den norske regjerings favør, og «avklaringen» kom: Dagen etter Mansholts første pressekonferanse kunne man i størstedelen av pressen lese at Mansholt hadde gitt den norske regjering rett. I Arbeiderbladet stod det at «Sicco Mansholt fjerner enhver tvil», i Aftenposten at «Melkesubsidier er tillatt», i VGs leder het det at Mansholt feide oversettelsesstriden av bordet «som det tov det er.» Det var nesten merkelig at tilhengerpressen gjorde «melkesubsidiene» til det vesentlige i sine overskrifter. Det var jo tross alt så mye annet — og kanskje viktigere ting — man kunne spørre Kommisjonens president om. Det virket som om man hadde bestemt seg for at nå skulle støtten til landbruksministeren omsider komme. Dersom man bare hadde fulgt overflatisk med i debatten, kunne man jo kanskje forledes til å tro at regjeringens påstand om oppnådde prissubsidier til produksjon ble støttet når Mansholt sa at norsk landbruk ville kunne få subsidier. Men knapt noen journalist med selv den mest beskjedne kunnskap om jordbrukspolitikk kunne være i tvil da Mansholt i samme åndedrett tilføyde at «... slike subsidier må ikke være i strid med EFs konkurranseregler.» Et klarere nei til prissubsidiering skulle knapt nok være mulig. Som om ikke det skulle være nok, rakk han også å gi uttrykk for at innholdet i den norske protokollversjonen ikke var av spesiell betydning for ham: han holdt seg til den engelske og den franske. Treholt hadde på sin side gitt uttrykk for at det var den *norske* teksten som måtte telle, uansett hva som stod i de andre.

Den franske landbruksminister: Egnede tiltak fastsettes av Rådet.

I «Journal Officiel» (kunngjøringsorgan for Den Franske Republikk) den 8.7.72 besvarer den franske landbruksminister et skriftlig spørsmål fra Pierre Villon, deputert i Nasjonalforsamlingen, angående § 9 i den norske jordbruksprotokollen. Dette svaret er den første offisielle redegjørelse fra regjeringshold i EF-land for hvorvidt § 9 gir Norge anledning til å opprettholde prissubsidier til melkeproduksjonen som en varig unntaksordning. I sin redegjørelse for den norske melkeordning innenfor et utvidet EF siterer landbruksministeren først § 9 i sin helhet og viser dernest til § 4's forbud mot prissubsidier til produksjonen. Han påpeker at det er innrømmet unntak fra dette forbudet inntil 31. desember 1975. Finansieringen av de egnede tiltak som Norge skal iverksette angående flytende melk, vil bli fastsatt av Rådet, sier han til slutt.

Landbruksministeren ble kun spurt om støttetiltakene for norsk melkeproduksjon, og det var vilkårene for norsk melkeproduksjon han svarte på. Hans henvisning til § 4's forbud mot prissubsidier kan derfor bare gjelde ordningen for melk. Henvisningen til denne paragrafen er selvsagt naturlig fordi § 9 bare er en spesifisering, intet unntak fra de foregående paragrafer. De tiltak som kan treffes iflg. § 9 skal altså treffes under hensyntagen til bl.a. § 4.

Den franske landbruksministers uttalelse var simpelthen ikke til å misforstå, og vakte atskillig oppsikt. Formannen i Stortingets landbrukskomité, Karsten Seland fant at dette avdekket sannheten om prissubsidiene. Han hevdet med styrke at Stortinget og folket var blitt ført bak lyset i denne saken. En rekke universitetslærere og andre krevde i et opprop at den franske landbruksministerens svar måtte gjøres kjent for offentligheten.

Landbruksministeren fastholdt i pressemeldinger at vi kunne fortsette med våre prissubsidier; hans påstand var stadig at § 9 er et unntak. Han sa imidlertid også at vi eventuelt som EF-medlem kunne bruke veto, hvilket fikk Dagbladet til forundret å spørre: «Må vi bruke veto for å få noe som avtalen allerede har garantert?»

Av tilhengerpressen var det bare «Morgenbladet» som gjenga den franske landbruksministerens svar, i et innlegg av univ.lektor Hjalmar Hegge som hadde sett at svaret var stikk i strid med den norske regjeringens tolkning. I en redaksjonell hale presterer imidlertid Morgenbladet å tolke ministerens henvisning til § 4 og påpekning av at det ellers dreide seg om midlertidige unntak, dit hen at dette gjelder andre varer. Ministeren skulle altså på et spørsmål om melk gi et svar om grønnsaker — og det uten å gjøre oppmerksom på det! Arbeiderbladet gjorde hele problemet til et spørsmål om tillit til personer — og refererte i det hele tatt ikke uttalelsen. Hele problemet ble i Arbeiderbladet summert til: «Til velgerne vil vi si: Hvem stoler dere på? Bratteli, Treholt og Ringen, eller Nationen, Borten og Eika?» (7.8.72)

VG var som vanlig grovest. Avisen beskyldte i fete overskrifter Folkebevegelsen for fusk. Denne fuskingen består i at man i oversettelsen av ministerens svar ikke har gjort samme feilen som de som

oversatte i Bryssel. VG underslår samtidig ministerens henvisning til § 4 mens de sier: «... i virkeligheten har ikke den franske minister gjort annet enn å sitere på fransk fra den norske jordbruksprotokollen. Han har ikke sagt et ord... som avsvkker jordbruksavtalens norske tekst!» Den franske ministers redegjørelse ble ikke sendt ut av NTB, ikke dekket av fjernsynet — men ble nevnt i en dagsnyttssending 3. august.

En lydløs skandale?

Takket være forbløffende taushet fra nyhetsredaksjonene i radio og TV, og tilhengerpressens usvikelige lojalitet overfor alt som kommer fra regjeringen i markedssaken — er tross alt skandalen blitt nokså lydløs.

Men bade jurister, filologer, jordbrukspolitikere og en rekke andre er etter hvert blitt klar over at Treholts versjon av § 9 er blitt revet i stykker. Dette er ikke så lett å oppfatte for publikum når størstedelen av pressen med suveren forakt for faktiske opplysninger hele tiden anser saken for avgjort i Treholts favør.

Diskusjonen har vært avblåst og er dukket opp igjen en rekke ganger. Den filologiske debatten pågikk lenge i Aftenposten med bl.a. formannen i Translatørforeningen som forsvarer av den norske oversettelsen. Denne debatten ble endelig avblåst etter en lengre artikkel der professor Flydal kunne vise at det filologiske forsvaret av den norske teksten til dels baserte seg på direkte feilslutninger og tildels på et uttrykk som ble brukt i 1713 av en skotsk-fransk forfatter. Uttrykket er senere blitt strøket i ordbokene og således også sløyfet i Det franske Akademis ordbok. Også landbrukets folk var på få unntak nær, tindrende klare over skandalen, men — som Bondelagets formann Jan E. Mellbye uttrykte det i Aftenposten (3.6) — var man «kommet til et punkt da det ikke er så meget mer vi kan fortelle hverandre. Vi har avvist hele jordbruksprotokollen, og da er ikke detaljspørsmål så avgjørende for var stillingtagen.»

Dette er støtten for Treholts løfter:

Thorstein Treholt (Information 6.—7. mai): «For at opprettholde en mælkeproduksjon i Norge, som er stor nok til å dekke befolkningens behov for konsummælk, har vi fået mulighed for at opretholde prissubsidier.» (vår uthevelse)

Andreas Cappelen: «... den protokoll som ble resultatet av forhandlingene, gir adgang til bruk av prissubsidier på melk. Uten en slik adgang har § 9 ingen mening.» (Stortinget 1.3.)

Per Kleppe: «... Når det gjelder melk... har vi i protokollens punkt 8 [den senere § 9] fått et unntak slik at subsidier her blir tillatt.» (Dagbladet 15.12.71)

John Ringen, landbruksdir.: «Det som er bestemt i § 9 slår... igjennom det som er sagt i § 4 om at støtten ikke kan knyttes til markedsført vare eller til produksjonen.» (Nationen 24.2.)

Stortingsmelding nr. 50: «Siden støttesystemet etter prinsippene for den felles landbrukspolitikk ikke kan gå ut på bruk av prissubsidier til produksjonen, må de nåværende prisstøtteordninger omlegges. Det gjelder i første rekke kornordningen, mens en for melkesektoren har fått unntak fra forbudet mot prissubsidier.» (s. 34, sp. 2)

Axel Holland, underdirektør i UD: «I realiteten vil det i forslaget til ministerrådet [når overgangstiden er over] være klart at Norge kan bruke prissubsidier... » (Adresseavisen 12.7.).

D. Leroux, informasjonsdirektør i det franske landbruksministerium: «Som det eneste av søkerlandene er Norge gitt muligheter for å benytte prissubsidier for å oppfylle den skisserte målsetting om at det nåværende høye forbruk ikke må bringes i fare.» (Adresseavisen & Arbeiderbladet 17.6)

Disse uttalelsene betyr at Treholt ikke har fått noen løfter:

Sicco Mansholt, president i Kommisjonen: «Særprotokollen gir derfor anledning til å støtte norske melkeprodusenter på mange mater, og det kan til og med brukes *subsidier* i følge § 2. Men slike subsidier må ikke være i strid med EFs konkurranseregler. (Vare uthevelser.) (Aftenposten 30.6.)

Michel Cointat, Frankrikes landbruksminister: «[Søkerlandene] har bundet seg til å respektere Fellesskapets spilleregler, alle dets spilleregler, og spesielt bestemmelsene for jordbruket.» (I fransk TV

medio april.)

Nederlands landbruksministerium: «Fra var side blir uttrykket «onverminderd de bepalingen neergelegd in de paragrafen 1 tot en met 8» tolket slik at de tiltak som tilsiktes i paragraf 9, bare kan iverksettes *under iakttagelse* av det foran bestemte. Dette fremgår også av den tyske, franske, italienske, danske, og engelske tekst. . . . Formuleringen av paragraf 9 innebærer etter var mening da også at prissubsidier til produksjonen utelukkes.» (Redegjørelse av 19.4. fra Direktoratet for juridiske og bedriftsorganisatoriske spørsmål.)

Regjeringen Krags redegjørelse for Folketinget om tiltredelsestraktatens bestemmelser: «Ved udløbet af de under 2 og 3 nævnte undtagelsesordninger skal der i Norge indføres støtteordninger, der gør det muligt at opretholde landmændenes levestandard. Støtten må ikke være produktbundet og skal differentieres efter forholdene i de forskellige regioner . . .» (Punktene 2 og 3 omtaler § 5 og § 6.)

Det danske markedssekretariatet, København: «Populært betyr artikkelen [dvs. § 9] at det kun kan ytes støtte til den norske melkeproduksjon i den utstrekning det ikke strider mot de foregående åtte punkter og ved hjelp av de metoder som omtales i de åtte punkter» sies det i markedssekretariatet.» (Dagbladet 2/3.)

Walter Scheel, utenriksminister i Vest-Tyskland: «Det kan bety at man må gjøre noe på dette spesielle område, også utover de avtalte tidsfrister.» (Radio 13.3.)

Pierre Drouin, assisterende sjefsredaktør i Le Monde: «Jeg har nemlig innhentet opplysninger på meget høyt hold i Bryssel . . . [og har der fått vite at] ... Norge har bedt om og oppnådd spesielle betingelser hva landets jordbruksprodusenter angår, men det er innenfor rammen av en regionalpolitikk og ved hjelp av direkte støtte til bøndene at disse bestrebelser vil bli imøtekommet, og ikke ved prissubsidier til produksjonen.» (Privat brev offentliggjort i Dagbladet 16.3.)

Alf Nordhus, høyesterettsadvokat: «Den norske tekst har intet fortrinn fremfor den franske. Etter alminnelige tolkningsprinsipper vil norsk tekst ha minimal sjanse til å stå seg framfor teksten på et verdensspråk.» (Dagbladet 13.6.)

Carl August Fleischer, professor dr. juris, Utenriksdepartementets rådgiver i folkerettslige spørsmål: «Man kan kanskje tenke seg at den norske tekst vil bli tillagt vekt for så vidt problemene gjelder Norge eller norske forhold. På den annen side la man i 1924-dommen [dom ved Haag-domstolen i en traktattvist mellom Frankrike og England] vekt på at originalteksten var den britiske og at den oversatte franske tekst av den grunn måtte spille en noe mindre rolle.» (Dagbladet 2.3.)

Torstein Eckhoff, bestyrer for Institutt for statsrett og folkerett, Universitetet i Oslo: «Lovgivningen i Fellesmarkedet tillater ikke bruk av prissubsidier. Forhandlingsprotokollen for jordbruket viser at vi må slutte oss til lovgivningen på dette området dersom vi blir medlem. Vi må også merke oss at man nå tydeligvis opererer med en protokoll i Bryssel og med en annen i Norge. Den siste blir brukt til å reklamere for et forhandlingsresultat som ikke er oppnådd.» (Orientering, 12.2.)

Jean-Pierre Cot, professor i internasjonal offentlig rett ved Sorbonne: «Den franske tekst av § 9 i protokoll nr. 20 fastslår at samme protokolls § 4 skal anvendes på det norske marked for melk, og teksten forbyr følgelig enhver form for prissubsidier til melkeproduksjonen.» (Brev offentliggjort bl.a. i Nationen 12.5.)

Fridtjof Frank Gundersen, universitetslektor, kjent EF-tilhenger: «Det synes her belt på det rene at franskfilologene har rett i at det foreligger en sproglig uoverensstemmelse mellom den norske og de øvrige tekster. Dette forhindrer ikke at tekstene kan fortolkes slik at de reelt og innholdsmessig kan forenes, men dette har Regjeringen aldri gjort noe seriøst forsøk på.» (Aftenposten 21.6.)

Folkebevegelsens motmelding: «Det å tillate prissubsidier vil være i strid med alle disse 7 tekstene, mens det å nekte oss slike subsidier ikke vil være i strid med noen tekst — for heller ikke den norske tekst sier at vi skal ha det.» (s. 115—116, faglig utvalg bestående av: professor Sigmund Borgan, dir. Finn T. Isaksen, dir. Fetter Slagsvold, gardbruker Hans Haga, dir. Sigve Erland.)

Den belgiske regjering, «[det er blitt] fastsatt en rekke særlige tiltak som — især ved subsidier til produsentene — skal gjøre det mulig å opprettholde de norske jordbrukeres levestandard — dog uten å gå imot den felles jordbrukspolitikens prinsipper.» (Vår uthevn.) (I proposisjon om ratifikasjon av traktatene om utvidelse av EF av 17. mai 1972 — angående Norges ordning for melkeproduksjon.)

Den franske landbruksminister: «Den samme protokoll nr. 20 presiserer dessuten i sitt avsnitt 4 at den støtte som innrømmes jordbrukerne ikke kan være bundet til den solgte vare, og heller ikke omfatte

prissubsidier til produksjonen, hvilket vil nødvendiggjøre en omlegging av de støttetiltak som for tiden anvendes i Norge.» (I «Journal Officiel», kunngjøringsorgan for Den Franske Republikk, 8. juli -72 — som svar på spørsmål om den norske melkeordningen.)

Hvorfor svarer de ikke?

På direkte spørsmål om hvorvidt *prissubsidier til produksjon* er tillatt i følge § 9, er det kommet følgende svar fra utenlandske myndigheter:

Luxemburgs landbruksministerium: intet svar (på henvendelse fra Th. Chr. Wyller, professor i statsvitenskap).

Nederlands regjering (offisiell note til den norske ambassadør i Haag): «Artikkelen (dvs. § 9) fastslår uttrykkelig at Rådsbeslutningen kan innbefattes innrømmelse av subsidier i Norge.»

Frankrikes landbruksministerium v/minister Cointat i samtale med Treholt: «Tekstene er likeverdige.» (Treholt i Information, 6.—7. mai.)

Irlands landbruksministerium: «Tekstene er likeverdige.» (Fra brev til professor Magne Oftedal.)

Danmarks markedsminister Ivar Nørgaard: «Det siges uttrykkelig i punkt 9, at disse foranstaltninger vil kunne omfatte subsidier.» (Folketinget 24.5.)

Danmarks statsminister Jens Otto Krag: «Det er ingen tvil om at den norske regjeringens fortolkning av jordbruksavtalen med EF er riktig. Norge har gjennom sine forhandlinger med Det europeiske fellesskap oppnådd rett til å bevare melkesubsidiene.» Dette sa statsminister Jens Otto Krag på et EF-møte i Gladsaxe ved København, der også statsminister Trygve Bratteli deltok. — Krag la til at den nederlandske regjeringen ganske klart har gitt uttrykk for det samme [???], etter de innberetninger som er kommet til regjeringen i København.» (Arbeiderbladet 30.5.)

Italias landbruksminister Natali: «... De bes henvende Dem direkte til EØFs Ministerråds generalsekretariat i Bryssel.» (Svar på forespørsel fra Hallvard Dørum, universitetslektor i italiensk.)

Språkbruk, informasjon og politikk.

I diskusjonen om norsk EF-medlemskap har «melkeparagrafen» kanskje fått ufortjent stor oppmerksomhet. Tross alt er den jo bare et lite ledd i det omfattende problemkomplekset omkring norsk politikks tilpasning til EFs økonomiske og politiske prinsipper.

Oversettelsessaken kan likevel være viktig fordi den på en så klar måte viser hva regjering, embetsverk og presse kan tillate seg overfor det norske folk når det er nødvendig for å tvinge igjennom en beslutning.

Det store dilemma.

Som det fremgår av dokumentasjonen i dette heftet, står regjeringen i en uhyre pinlig situasjon i denne saken. Den har, saklig sett, tapt debatten, men kan ikke innramme det uten å underkjenne forhandlingsresultatet. Skulle regjeringen gjøre det, ville den ødelegge bade sin egen, forhandlernes og fagministerens troverdighet. Ettersom prissubsidiene til melkeproduksjonen også var det siste håp for en unntaksordning for det norske jordbruket, ville en innrømmelse til EF-motstanderne her være en klar innrømmelse av at forhandlingsresultatet ikke en gang innfridde utenriks- og konstitusjonskomiteens krav til en akseptabel forhandlingsløsning. En slik innrømmelse har selvsagt vært en politisk umulighet, og det eneste alternativ har vært å overbevise opinionen og politikerne om at fagfolkene enten tar feil, eller beskjefteger seg med problemer som er totalt uten betydning for vurderingen av forhandlingsresultatet. Regjeringen har ikke oppnådd det den har ønsket: Selv om den har greid å holde beskyldningene om et forfusket forhandlingsresultat fra livet, har den ikke greid å overbevise opinionen om at avtaletekstene klart og entydig uttrykker det regjeringen legger i den. Den har tvert imot fått en serie ekspertuttalelser som går regjeringen imot.

Forhandlingsresultatet og filologien.

Når regjeringen likevel har greid å holde EF-motstanderne fra livet, har den ikke minst språkvansker å takke for det. Språkkunnskap er ikke vanligvis betraktet som et politisk instrument, og det er heller ikke de fine nyanser i vanskelige ord folk flest retter oppmerksomheten mot når politiske stridsspørsmål skal loses. Når ordene attpåtil er faguttrykk og oversettelser av vanskelige ord på fremmede språk, blir mistenksomheten enda mindre — spillet enda lettere for dem som sitter i sentrale maktposisjoner. Hvem vet? — Kanskje bare forhandlingseksperter og ikke engang regjeringen var helt klar over de fine nyanser som skjuler seg bak sesamordet «særordninger»?

Særordninger — ja vel, men unntaksordninger?

Da de norske forhandlere gledesstrålende kunne opplyse det norske folk om at Norge hadde fått særordninger under forhandlingene, var det bare ganske få — om noen — som ikke var tilfreds med at Norge ble behandlet som et særtilfelle og derfor skulle få lov til å bruke virkemidler som ingen andre fikk lov til, som stred mot Romatraktaten. For slik måtte man jo oppfatte det, når forhandlerne først forsøkte å få det norske jordbruk holdt utenfor den felles markedsordning, og siden kom hjem og var vel fornøyd med de særordningene Norges landbruk hadde fått.

Etter hvert viste det seg at det ikke var slik de magiske «Særordningene» var å forstå. Nei, særordningene skulle utformes «under iakttagelse av reglene for den felles jordbrukspolitikken», og det eneste vern mot denne felles jordbrukspolitikken var de *midlertidige unntakene*. Dette sto svart på hvitt i jordbruksprotokollen.

Det eneste som særordningene i realiteten innebar, var at det skulle treffes bestemmelser særskilt for Norge, men ikke at disse særskilte bestemmelsene skulle inneholde noen unntak fra den felles jordbrukspolitikken. Så komplisert som det var å gjennomskue det filologiske trikset med «særordningene», tok det også måneder før noen oppdaget at regjeringens og markedstilhengernes bruk av ordet «særordninger» ikke bare var upresist, men grovt villedende, ettersom man ga inntrykk av å snakke om unntaksbestemmelser uten å gjøre det.

«Uten hensyn til»

Fagfolkenes debatt om § 9 kom for en stor del til å dreie seg om uttrykket «uten hensyn til», og diskusjonen ble ført på et plan som gjorde den utilgjengelig for de fleste avislesere. Saken i seg selv var så komplisert å behandle at fremstillingene av den måtte bli vanskelige å lese. EF-tilhengerne hadde derfor temmelig lett spill når de forsøkte å stemple debatten som uinteressant flisespikkeri. Bratteli kunne på folkemøter til og med si at det var «liten grunn til å fortsette den meget lærde, filologiske debatten» i forholdsvis trygg forvisning om at han selv kunne uttrykke seg mer folkelig enn «melkefilologene».

Kanskje får vi aldri vite hvorledes det hadde seg at «dog med forbehold for» ble oversatt med «uten hensyn til» på norsk, men når dette uttrykket har fått lov til å bli stående er det neppe fordi man først og fremst har villet gi et riktig bilde av hva forhandlingsresultatet innebar. Hadde det vært hovedhensikten, kunne man valgt det uttrykk som er fastsatt av EFs organer som standardoversettelse av «sans prejudice de»: «med forbehold for». De instanser som har valgt å oversette uttrykket «uten hensyn til» — og de som har valgt å la det bli stående, har nok vært klar over at disse uttrykkene ikke kan brukes om hverandre.

Dersom § 9 hadde vært gjengitt på en slik måte at det juridiske innholdet var blitt det samme på alle språk, kunne myndighetene med god grunn fryktet en storm av protester. Tilfeldigvis ble forskjellene i innhold oppdaget, og protestene kom likevel.

Om vi ser bort fra hvem som har ansvaret for at denne oversettelsen kom i stand, står det likevel belt klart at den norske regjering har ansvaret for å informere Stortinget om feilen når den er påvist. Dette har regjeringen ikke gjort — tvert imot. Den har heller ikke kunnet dokumentere sin påstand om at det ikke foreligger noen feil.

Det er de tre uttrykkene «uten hensyn til», «subsidiar» og «særordninger» som skjuler det egentlige forhandlingsresultatet. Nettopp det faktum at det er gjennom disse ords betydning at protokollens innhold må diskuteres, har gjort det mulig å lamme en fruktbar debatt ved til stadighet å understreke at EF-debatten ikke bør dreie seg om ord, men om realiteter. For dem som ikke synes muntlige løfter er

tilstrekkelige, vil tekstenes innhold være de eneste realiteter de har å holde seg til.

At viktige politiske problemer skjules bak feilaktige oversettelser er ikke noe nytt. Det har skjedd flere ganger under oversettelsen av Romatraktaten, og alltid med den samme tendens: den norske versjon har vært bedre egnet til å overbevise det norske publikum. Det best kjente eksemplet er vel Utenriksdepartementets oversettelse av «union», eller «Zusammenschluss», som det står i den tyske versjonen av Romatraktaten. Dette ordet som skulle hete «union» på norsk, ble oversatt med «fellesskap». Med en slik oversettelse i traktatens formålsparagrafer, måtte man nødvendigvis få et litt annet syn på hva det var EFs hensikt å få i stand i Europa.

Denne form for offentlig informasjonsforfalskning er farlig. Den er farlig fordi den blir gjort under et skinn av objektivitet, og med det offentliges autoritet. Men det farligste ved denne adferden er at det kun er eksperter gitt å skjære gjennom den. Politikere, opinion og presse stiller med svake kort når filologisk uetterrettelighet inngår i den politiske kampen.

Bare oversettelsesvirksomheten fra og til engelsk, dansk, irsk og norsk vil koste EF 38,2 mill. kroner årlig. Ingen opposisjon i Norge vil noensinne få ressurser store nok til å gå dette materialet etter i sømmene, og muligheten til selv å få greie på innholdet av politiske vedtak, vil derfor avhenge av oversetternes ærlighet. Hittil har ikke den vært til å stole på.

Den store aviskoalisjonen

Når selv fagfolk brukte lang tid på å skjære gjennom den misvisende bruken av «særordninger», «subsidiert» og «uten hensyn til», skjedde dette ikke minst på grunn av den store koalisjon mellom Arbeiderpartiledelsen og Høyre i markedssaken. Felles interesser ga felles språkbruk: Så vel i Arbeiderpartiets som i Høyres presse ble «Særordninger» og «subsidiert» de ordene som skulle forsikre leserne om at Norges interesser var vel ivaretatt. «Unntaksordninger» var sjelden kost, og «prissubsidier til produksjon» var bare omtalt i leserinnlegg. Ved en konsekvent «subsidie-linje» prøvde man å gjøre spørsmålet om prissubsidier til produksjon til et spørsmål om subsidier. Alle ekspertuttalelser om at § 9 ga forbud mot prissubsidier ble møtt med en ny overskrift om at Norge var sikret «subsidiert». Selv ikke Nationen og Dagbladet greide å unngå den fellen. På noen få, forunderlige og bortgjemte unntak nær, ble derfor alle nye uttalelser fra politikere og eksperter tatt til inntekt for regjeringens syn i tilhengerpressen, og til inntekt for motstandernes syn i motstanderpressen. For alle kunne de forsikre at § 9 ga adgang til subsidier, og alle sa de noe som tydet på eller innebar at prissubsidier ikke var tillatt.

Når man vurderer den rolle pressen spiller i en sak som denne, kommer man ikke utenom pressens nyhetskilder. For Oslo-pressens og NRKs vedkommende er avisens journalister og NTBs meldinger et nødvendig mellomledd. At saksfremstillingen derved kan bli feilaktig er ikke vanskelig å finne eksempler på: I NRK fait Herbjørn Sørebo for fristelsen til å spørre den danske handelsministeren om han syntes at tekstene var *likeverdige* (som om noen skulle være i tvil om det) — istedenfor om de var *likelydende*. Nørgaard ble også spurt om avtalen innrømmet Norge *subsidiert*. Dagsrevyens Øverland spurte under Mugnozzas pressekonferanse i Oslo om det kunne brukes «direkte subsidier», og svaret var deretter: «Det vil jeg ikke utelukke.» Aftenpostens Bryssel-korrespondent Fredrik Bolin greide i en lang artikkel den 1. mars helt å unngå «prissubsidier» og fant derfor naturlig nok ut at alle i Bryssel var enige om at Norge skulle få «subsidiert», dersom det ble bestemt i Rådet. Det skulle da også bare mangle.

Så vel NTB som Arbeiderbevegelsens Pressekontor har utmerket seg ved gang på gang å sende ut meldinger om «subsidiespørsmålet», men «prissubsidier*» har ikke ofte vært nevnt. Mot en slik bakgrunn blir det langt mer forståelig at man har greid å latterliggjøre og mistenkeliggjøre det arbeidet som er gjort for å finne ut hvilke politiske realiteter som skjuler seg bak jordbruksprotokollens 8 språk.

Informasjon og maktmisbruk

Pressen kalles den fjerde statsmakt — og med rette. Med sitt informasjonsnett og sitt distribusjonsnett kan den oppsøke informasjon andre ikke ønsker å utlevere og derved øve kontroll over statsapparat og politikere. Den konstant kritiske holdning overfor alle offentlige uttalelser og handlinger er en betingelse for at et demokratisk samfunn skal fungere. Ingen skal beskyldes den norske tilhengerpressen for å ha vært konstant kritisk overfor den norske regjering, men få ville likevel mistenkt pressen for uetterrettelighet av så grov art som det den har gjort seg skyldig i under behandlingen av oversettelsessaken. Den stadige forkludringen av saksforholdet og de stadige forsikringer om at «Norge har fått melkesubsidier», var jo en

form for løgn om ikke så direkte og så blank som den som ble prestert i en melding til en utenlandsk avis skrevet av en norsk presseman: Meldingen sto i den franske avisen Le Monde — en avis med internasjonal anseelse — og omhandlet Erling Engans interpellasjon i Stortinget den 16. mars om uoverensstemmelsene i jordbruksprotokollen. I meldingen het det bl.a.: «Under en lang debatt i Stortinget presiserte utenriksministeren, Hr. Cappelen, at det ikke kunne gjøres unntak [fra de foregående paragrafer i jordbruksprotokollen] for melkeproduksjonen. . .» Forfatteren var Frank Bjerkholt, utenriksredaktør i Morgenbladet og Norges-korrespondent for Le Monde. Med mindre det ved et tilfelle var kommet med et «ikke» for mye, måtte meldingen ansees for å være et direkte forsøk på å forhindre at den norske oversettelseskandalen skulle oppdages i utlandet. Meldingen brakte en viss forundring i politiske kretser, og Per Borten ringte til Frank Bjerkholt for å høre hvordan dette hang sammen. Han fikk vite at det hele var en arbeidsulykke og at den ville bli rettet på i et følgende nummer av avisa. Rettelsen så aldri dagens lys.

Fra annet hold vet man at den samme redaktør noen dager senere fikk vite fra meget velinformert fransk hold at den franske versjon av jordbruksprotokollen ikke tillot prissubsidier til produksjon av melk. Dette er aldri blitt offentliggjort i Morgenbladet.

En mer vanlig metode i pressen har vært å gjøre felles sak med regjeringen og tilhengerpolitikkerne i angrep på markedsmotstanderne og derved trenge selve saken i bakgrunnen.

At de universitetsfolkene som arbeidet med oversettelsesfeilen, skulle bli mistenkeliggjort, forundret vel ikke noen. Den slags måtte man finne seg i når man begynte å rippe opp i en pinlig jordbruksprotokoll. Lavmålet ble vel nådd av Sigurd Ekeland — ved var Bryssel-ambassade som insinuerte at professor Flydal ikke hadde greie på tingene bl.a. fordi han er pensjonist!

Atskillig hardere medfart fikk Erling Engan fordi han ikke offentlig ville gjøre pressens beskyldninger mot forhandlerne til sine egne. Engans «feighet» var det som dominerte avisoppslagene. Cappelens og Treholts tvilsomme saksredegjørelse slapp derved unna en del av oppmerksomheten. Ganske forunderlig var det å se hvorledes regjering, presse og embetsverk gjorde nettopp det som den beskyldte motstanderne for. Engan ble faktisk mistenkeliggjort ved å bli beskyldt for å mistenkeliggjøre.

Eika og brevet.

Om utfallene var harde mot Engan, var de hardere mot Hallvard Eika. Da Eika henvendte seg til den franske landbruksminister for å få vite hvorledes franskmennene tolket avtalen, var mulighetene for å gå frem på normalt vis ikke lenger til stede — om man ønsket informasjon om dette spørsmålet. Regjeringen og UDs embetsverk hadde fullt ut demonstrert sin manglende vilje til å undersøke saken utenfor landets grenser. Denne uviljen kunne kun forstås som redsel for hva som da ville komme fram, for ellers ville en slik henvendelse kun vært i regjeringens interesse. Når Eika så henvendte seg på privat basis, var dette med ett en sak som kunne skade Norges interesser og som var i strid med all etisk atferd for stortingsmenn! Å undersøke hva slags betingelser Norge ville få innen Fellesmarkedet var nå — av alt i verden — blitt unasjonal virksomhet. Ja, så unasjonal at Arbeiderpartiets parlamentariske fører, Guttorm Hansen, måtte hente fram slagord som bl.a. ble benyttet i Hitlers tredje rike som rettesnor for en stortingsmanns virksomhet: «Rett eller galt, mitt fedreland!» Uansett hva fedrelandet måtte bedrive, er lojalitet det viktigste. . .

Hva gjaldt selve oversettelsessaken, førte ikke Eikas brev til noe nytt. Etter filologenes henvendelse til Nederlands landbruksdepartement virket det nesten som om alle landbruksministeriene i Europa var blitt enige om å gi orakelsvar. Det franske landbruksdepartement hadde ganske enkelt ingen egen fortolkning av protokollen. At Bratteli uttrykte sin glede over at EFs medlemsland ikke ville gi noen fortolkning, er ikke vanskelig å skjønne.

Kampanjen mot Eika slo feil — for så vidt som han også fikk sterk støtte, bl.a. fra sitt eget parti, ved Telemark fylkesvenstre og Unge Venstres landsmøte. Dette har ikke forhindret tilhengerpressen i stadig å spekulere omkring Eikas «svake stilling» i sitt distrikt — Telemark.

Pressens skriverier står som skremmende eksempler på hvordan «den fjerde statsmakt» kan opptre i EF-debatten.

Øversettelsesstriden - varsel om fremtiden?

Striden om melkeparagrafen kan fortelle en del om hvordan norsk politikk vil kunne arte seg om vi skulle komme med i EF. Den forteller om manglende muligheter for offentligheten til å øve kontroll, og den forteller noe om maktforhold:

Suverenitet og landbrukspolitik.

Ikke noe land er suverent i den betydning at det ikke behøver å ta hensyn til hva andre land foretar seg. Også utenfor EP vil vi måtte ta hensyn til hva som skjer innenfor EF — politisk og økonomisk.

På en rekke innenrikspolitiske områder har vi imidlertid til nå vært helt suverene. Det gjelder bl.a. den norske landbrukspolitikken. Ingen fremmed makt har hatt noen som heist rett til å endre på norske støtteformer og importrestriksjoner. Vi har kunnet møte svingninger i norsk jordbruksproduksjon og på utenlandske markeder med tiltak som har stabilisert markedene og sikret forsyningene uten å skade norske jordbrukeres produksjon.

I et Europeisk fellesmarked blir perspektivet et annet. At Norges bønder fortsatt skal sikres rimelig (?) levestandard er det sikkert grunnlag for å hevde. Likeledes at befolkningen skal sikres forsyninger under normale forhold. Vi vil imidlertid ikke sta fritt til å velge midler for å sikre dette. Vi kan ikke bruke virkemidler som gir utenlandske jordbruksprodukter en dårligere posisjon på markedet enn de norske produktene har. Derfor må en anta at markedsføringen av jordbruksprodukter ikke kan monopoliseres slik forholdet har vært for f.eks. melk. Fellesmeieriene vil nok få fortsette, men neppe med enerett på markedsføring av melk. Utjevningssystemet som i dag er i bruk meieriene imellom vil i fremtiden måtte bygge på frivillig tilslutning. Sjansene for at dette vil ramme vesentlige målsettinger for norsk jordbrukspolitik slik som opprettholdelse av bosettingsstruktur og sikring av forsyninger i krisesituasjoner er dermed store. Om dette vet vi i dag ingenting sikkert. Men nettopp dette at vi ikke vet hvilke politiske virkemidler fremtiden vil tillate oss å bruke i var innenriksøkonomi, er det klareste tegn på at EF ikke bare legger beslag på formell, men også på reell suverenitet.

Superstaten og individets mulighet til informasjon og kontroll.

De vanskene EF-motstanderne har hatt med å bringe klarhet i regjeringens påstander om garanterte prissubsidier, er av et slag nordmenn aldri tidligere har hatt når de har ønsket å undersøke innenrikspolitiske forhold.

Til nå har vi hatt slike forhold her i landet at folk uansett utdanningsbakgrunn har hatt en viss mulighet for å undersøke forutsetningene for og innholdet i politiske beslutninger som angår dem selv.

Ingen har stått mellom en norsk gardbruker og det norske landbruksdepartement om han har ønsket å få klarlagt innholdet av en vedtekt. Diskusjonen om § 9 har med all tydelighet vist at også politikere så vel som folk flest, blir nokså hjelpeløse i sine forsøk på å kontrollere myndighetene når beslutningene tas i Bryssel. Debatten har i stor grad vært drevet av språkekspert, jurister med språkkunnskaper og byråkrater. Den vanlige leser har vært nødt til å akseptere det han ikke selv har klart å gjennomskue. I denne saken har det kanskje vært enda vanskeligere enn nødvendig — fordi store deler av pressen ikke har vært interessert i å bidra til noen avklaring.

Det blir også vanskelig for pressens folk å kunne kontrollere myndighetenes behandling av offentlige saker. Hvordan det går når pressefolk begynner å tumle med fellesskapelig jus og faguttrykk på 8 språk, fremgår tydelig av Aftenpostens Bryssel-korrespondent Fredrik Bolins artikkel av 1. mars. Bolin får vite at teksten er galt øversatt i farten, at EFs offisielle norske øversettelse av uttrykket «sans prejudice de» er «med forbehold for». At dette er det motsatte av den offisielle norske teksten oppdager ikke Bolin(?). Etter en rekke uinteressante betraktninger om «subsidiar» på engelsk og nederlandsk samt om tekstenes likeverdighet, kan han så slå fast at «alle parter var fullt klar over at det var nettopp melkesubsidier (!) Norge måtte gis adgang til å bruke». . .

Pressens og publikums vansker med å kontrollere myndighetene i øversettelsessaker kan man finne flere eksempler på. Over en måned etter at undertegnelsen hadde funnet sted, kunne Utenriksdepartementet

fremdeles ikke utlevere den nederlandske og irske versjonen til pressen. En byråsjef i UD kunne i slutten av juni opplyse at et direktiv fra Rådet av 17.4.1972 fremdeles ikke var oversatt, til tross for at en uoffisiell norsk oversettelse av direktivet forela i Landbruksdepartementet den 19.4.!

Informasjon er makt.

I Norge er mye makt konsentrert i Oslo, og veien dit er lang for mange. Om innenrikspolitiske beslutninger skal fattes i Bryssel, hvem skal da bli f.eks. bøndernes talsmenn overfor og i de besluttede organer? Skal det bli en jurist, en fransk-professor eller en språkmektig økonom? At norsk blir offisielt språk i Bryssel er neppe nok. Internasjonale forhandlinger foregår ikke på norsk, og en landbruksminister uten spesielle språkkvalifikasjoner vil ha vanskeligheter med å kontrollere om forhandlingsresultatet virkelig er i samsvar med det han selv tror man er kommet frem til. Vi vil alltid måtte avfinne oss med at internasjonale avtaler og samarbeid må avhenge av høyt kvalifiserte eksperter, bl.a. fordi vi er et lite språksamfunn. Men at innenrikspolitiske saker skal avgjøres pr. tolk, er et nytt innslag i vår historie.

De som vil ha best mulighet både til å skaffe seg og til å spre informasjon i EF, er de som er flinkest til å skaffe seg informasjonskanaler i internasjonale maktsentra. Dette vil være mennesker med økonomisk makt, det vil være fagdepartementenes eksperter og andre fagfolk med omfattende utdanningsbakgrunn innen forretningsliv og statsapparat. De utgjør en nokså begrenset maktelite i Norge i dag. EF-medlemskap vil styrke makten hos dem som allerede i dag har makt, og mulighetene til å kunne øve demokratisk kontroll vil bli svekket for den hoveddelen av befolkningen som ikke horer til makteliten.

«Tillit til Europa»

Med redusering av storparten av befolkningens mulighet til kontroll og dermed innflytelse, er det ikke rart tilhengerne ber befolkningen vise «tillit til Europa». All usikkerheten som svever omkring forhandlingsresultatet så vel innenfor som utenfor landbruksministerens kontor, krever også «tillit» for å få dekket over uklarhetene. «Tillit» er Norges eneste sikkerhet for jordbrukspolitikken. Vi siterer et intervju med utgiverne av «Ja til EF»s «markedsmelding» i Sunnmørsposten 11.7.: «Det står i boka at Norge er sikra prissubsidier på mjølk. Kva byggjer dette på?» «Ja til EF» svarer: «Tillit til det politiske samarbeidet i Europa. Vi kan ikkje bygge eit samarbeid på mistillit. . .»

Forskjellen på tillit og blåøyethet er at tillit er begrunnet ut fra en noenlunde nøktern vurdering av hva man kan vente seg. Og — iflg. Tim Greve bør vi nok, tross alt, ha større tillit til den norske regjering enn til f.eks. et nederlandsk departement. Ikke minst fordi vi tross alt har dem i nærheten.

La oss for et øyeblikk forutsette at den norske regjeringens versjon og tolkning av § 9 er den riktige. Dette vil bety at alle de andre versjonene av paragrafen er gale — og at forhandlingspartnerne har gitt sine jordbrukere uriktige versjoner for at de ikke skulle lage oppstyr.

Om man skal tro på den norske regjering må man altså også forlange at vi skal ha tillit til regjeringer som ikke unnsår seg for å føre sine egne folk bak lyset!

Fra tilhengerhold blir de små EF-landenes stadige forsøk på å få så bindende forpliktelser som mulig inn i avtaler og direktiver, tolket som uttrykk for deres EF-lojalitet. Be-Ne-Lux-landenes ønske om presise og bindende tiltak kan snarere tolkes som mistillit. De har selvfølgelig oppdaget at ved uklare eller tvetydige formuleringer vil de som har størst makt lettest kunne definere innholdet slik det passer dem. De små landene har ikke størst makt.

Den norske jordbruksprotokollen med sine «særordninger» gir ikke noen garanti for varige unntak fra den felles jordbrukspolitikken i Norge. Hva tidsrommet for særordningene angår sier protokollen slett ikke at de skal være «ubegrensede» slik f.eks. «Ja til EFs» markedsmelding søker gi inntrykk av (s. 54). Innholdet av særordningene Norge har fått, gjelder inntil EFs organer måtte beslutte noe annet.

Vi har i §§ 10 og 11 fått tilsagn om at saken skal bli tatt opp i tidens fylde — og vi har full tillit til at så vil skje. Tillit til at utfallet blir slik regjeringen forespeiler i denne saken synes ikke å bygge på særlig nøkterne vurderinger. Det kan best kalles blåøyethet.

La oss innramme at politikk mer er et spørsmål om makt, maktbruk og innsikt enn om naiv tillit.

Inge Seip, Arbeiderbladet, 25.5.1972: «Keiserens nye klær»

Eventyret om Keiserens nye klær handler om to «vevere» som ved underfundig atferd fikk keiseren, hoffet og alle undersåttene til å erklære sin beundring for en ny hoffdrakt — som ikke eksisterte! De så nemlig at tøyet hadde den forunderlige egenskap at det ble usynlig for ethvert menneske som ikke dugde i sitt embete eller også var utillatelig dum. Og det var det jo ingen som ville innrømme — aller minst hoffet og keiseren selv.

Bryssel var kjent bl.a. for sine kniplinger og billedvev. Nå feirer «vevkunsten» nye triumfer under innviklede forhandlinger. Den *norske* utgaven av jordbruksprotokollen har en bestemmelse som skal gjøre det mulig å bruke prissubsidier også etter overgangstiden, hvis EFs organer finner at det er nødvendig for å opprettholde norske jordbrukeres inntektsnivå. Samme forhandlingsprotokoll foreligger også på tysk, engelsk, fransk, italiensk, irsk og dansk og nederlandsk. Etter alle *disse* utgaver vil det være mulig å bruke *subsidiar*, men ikke i en slik form at det vil stride mot bestemmelsene i selve Romatraktaten, det vil si *ikke* prissubsidier. Disse protokoller skal alle være forfattet av EFs organer og de er «like gyldige».

Mange «vevere» har her vært i virksomhet for å veve det tøy som skulle dekke en politisk viktig del av vårt fremtidige behov. Dette behov kan bare dekkes ved en avtale, det vil si noe man er *enige* om. Men her må enigheten være begrenset til at den norske versjon — og bare den — skulle være presentabel for nordmenn. Tøyet ble frynset — hvis det i realiteten eksisterer.

Situasjonen er pinlig. Det pinlige er ikke nakenheten, eller at vi ikke vet hvor nakne vi ville være når tiden kom. Situasjonen ville heller ikke være pinlig for andre enn vare forhandlere hvis de ikke har vært klar over uenigheten og forskjellen i tekstene. Hvis derimot norske representanter har vært med på dette med åpne øyne — et skuespill først og fremst for norske tilskuere — hvis de har trodd at vi ikke ville gjennomskue slike kulisser — da er det en pinlighet som berører oss alle. Men den nasjonale heder blir først berørt hvis vi bøyer oss for kravet om å tie, og aksepterer som god tone å basere vårt lands fremtid på slik atferd.

I eventyret hysjet man også først på det lille barn som begynte å snakke om keiserens nakenhet. Men snart ropte hele folket det.

«Og det krøb i Kejseren. Thi han syntes, de havde Ret, men han tænkte som saa: «Nu må jeg holde Processionen ud.» Og så holdt han sig endnu stoltere og Kammerherrene gik og bar på Slæbet, som der slet ikke var.»